

щодо вибору маршрутів для експорту своїх товарів і країн-споживачів, визначаючих шляхи імпорту; рівень інтегрованості суміжних країн-транзитерів у світовий і регіональний транспортний простори; географічне положення країн-постачальників і країн-споживачів і т.д.

Слід підкреслити, що територією України проходять три міжнародних Критські № 3 (Берлін — Вроцлав — Львів — Київ), № 5 (Трієст — Любляни — Будапешт — Львів) і № 9 (Хельсінкі — Санкт-Петербург — Мінськ — Київ — Кишинів — Димитровград) і чотири національні (ЧЕС, Європа-Азія, Балтійське море — Чорне море, Євразійський) транспортні коридори. Це зобов'язує Україну дотримуватись графіків транспортних доставок вантажів до місця призначення.

Особливістю мережі автомобільних доріг України є те, що майже всі вони проходять через населенні пункти, а це не відповідає міжнародним вимогам і призводить до обмеження швидкості руху автомобільного транспорту. У зближчій перспективі пріоритет у розбудові автомобільних доріг України планується віддати тим напрямкам, які пов'язані з "Євро-2012". Це, насамперед, траси Київ-Львів, Львів-Луганськ, Київ-Одеса, Дніпропетровськ-Одеса, а також кільцева дорога навколо Києва.

Таким чином, там де відбувається рух великих грошей, загострення конкурентної боротьби при наданні транспортних послуг має місце корупція на різних рівнях, в т.ч. і на міждержавному, особливо в умовах світової фінансової кризи.

Література

1. Оскольський В. Про перспективи становлення конкурентоспроможної регіональної економіки / В. Оскольський // Економіка України. – 2007. – №12. – С. 11.
2. "Урядовий кур'єр" від 16 листопада 1999р.
3. Стасовський Ю. Світова трубуна промисловість XXI століття / Ю. Стасовський // Економіка України. – 2008. – № 5. – С.55-57.
4. Шостак Л. Енергозабезпечення України у міжнародних економічних відносинах / Шостак Л., Дікарев О. // Економіка України. – 2007. – № 11. – С. 82-83.
5. Пиражков С. Проблеми реалізації транзитного потенціалу України у контексті ЄС і формування ЄЄП / Пиражков С., Прейгер Д., Малярчук І. // Економіка України. – 2005. – № 3. – С. 4-19.

Надійшла 29.11.2009

УДК 343.37

М. С. БАБИЧ, О. В. ЛЮБОХИНЕЦЬ
Хмельницький національний університет

КОРУПЦІЯ — ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Закопслухняність як світоглядна цінність поки що не стала природним чинником для підприємця. Бізнес повинен стати економічно сильним і незалежним від влади. На превеликий жаль в Україні він живе під владою чиновників. Головна мета статті полягає у необхідності дослідити і проаналізувати економічну природу корупції не як окремого явища, а як інституціональної складової тіньової економічної діяльності в Україні.

Law-manageability' however much a world view value so far did not become a natural factor for a businessman. Business must become economic strong and independent of power. To the greatest regret in Ukraine he lives under power of officials. The primary objective of the article consists in a necessity to probe and analyse economic nature of corruption not as the separate phenomenon, but as institutional'noy constituent of shadow economic activity in Ukraine.

Ключові слова: корупція, тіньові відносини, влада, хабар, тіньова економіка.

Постановка проблеми. Сьогодні неможливо зробити чіткий аналіз соціально-економічного стану України без проблем, які тісно пов'язані з тіньовою економікою на рівні держави, а також на міжнародному рівні. Ось чому законодавством України серед пріоритетних принципів політики національної безпеки визначені пріоритети договірних (митних) засобів у розв'язанні конфліктів та використання в інтересах України механізмів міжнародної колективної безпеки.

Корупція як інститут тіньової економіки на всіх рівнях загрожує не тільки демократичному розвитку, але й фінансово-економічній і національній безпеці держави. Основною причиною виникнення тіньової економіки може бути не тільки невідповідність законів умовам економічної діяльності, але й потребам у виживанні людей в складних умовах становлення ринкових відносин. Шукаючи певні джерела виживання, підприємницьке населення не бачить нічого поганого, страшного в тому, щоб заробити гроші "в тіні", не сплачуючи податки в бюджет держави. Держава являється також на самому високому рівні підприємцем, але під захистом чотирьох центрів економічної влади:

- Верховної Ради, що приймає закони, які регулюють економічну діяльність;
- Президента, який має право накладати вето на прийняті Верховною Радою закони і видавати укази;
- Кабінету Міністрів, який приймає постанови з економічних питань;

– Національного банку, який самостійний у проведенні грошово-кредитної політики.

Аналіз останніх досліджень. Серед найбільш вагомих робіт із питань теорії та практики функціонування корупційних відносин у суспільстві можна назвати праці відомих зарубіжних та вітчизняних вчених Д. Нея, А. Рогоу, А. Хенденхаймера, Д. Клаверена, Д. делла Порта та І. Мені, О. Гурова, М. Камлика, В. Мандибурі, М. Мельника, Є Невмержицького, О. Турчинова та інших.

Виклад матеріалу дослідження. Соціально-економічну систему неможливо зрозуміти без обґрунтування того, хто, над ким (чим), якою мірою і заради досягнень яких цілей здійснює владу. Влада в соціально-економічній системі повинна стати об'єктом систематично наукового дослідження з боку економічної, соціологічної та правової наук.

Влада — це система соціально-економічних відносин між державами, групами людей або людьми з метою нав'язувати свої інтереси іншим. Базисом влади та її обов'язковим елементом є система відносин залежності. В основі залежності лежить асиметрія в розподілі ресурсів, яка веде до нерівних соціально-економічних наслідків (матеріальних, політичних, адміністративних та ін.), як на рівні держави, так і на міжнародному рівні.

Стаття акцентує увагу на владу власника засобів виробництва, владу держави, ринкову владу, владу споживача, фінансову владу, владу трудових колективів, владу корпорацій, регіональну владу і т.д.

Без сумніву є той факт, що поведінка економічних суб'єктів істотною мірою формується під впливом системи різних рівнів влади, в т.ч. політичної, в рамках якої вони діють, контролюють, впливають, підпорядковують один одного, виходячи зі своїх соціально-економічних сьогоденних та майбутніх інтересів.

Відомий вчений Р.Ойкен підкреслював, що “першим завданням національної економіки є відкриття конкретних фактів, які обґрунтовують економічну владу, і дослідження дійсного впливу економічної влади”. [1]

К. Ротшильд зазначає, що влада мала б стати темою, яка повторюється в економічних науках як теоретичного, так і прикладного характеру, однак, якщо ми проаналізуємо розвиток економічної теорії протягом останніх ста років, то побачимо, що вона характеризується свідомою відсутністю розгляду влади. Те, що люди використовуватимуть владу для зміни ринкового механізму; що нерівна влада може справляти великий вплив на результати функціонування ринку; що люди прагнуть влади такою ж самою мірою, як економічного багатства: цими фактами, здебільшого, нехтують. [2]

Влада, що є одним з головних об'єктів дослідження в соціально-політичних науках, не відображена в повній мірі в економічних науках. У вітчизняній літературі зроблена спроба виявити сутність економічної влади в працях Г. Задорожного. [3]

Держава, яка планує розпочати свою справу, має стартовий капітал, а прості підприємці, як правило, його не мають, ось що підштовхує людей до використання позаекономічних, нестатутних методів, прийомів — через політичні впливи та волю чиновників, близьких знайомств, лобізм та ін.

Сьогодні не в моді законслухняність, як світоглядна цінність, яка поки що не стала соціально-економічним чинником для молодих підприємців. Ось чому економічно слабкий та середній бізнес живе під сильною владою чиновників різних рівнів та владою всезагального еквіваленту.

Якщо розглядати тіньову економіку з економічної точки зору, то — дуже складне заплутане соціально-економічне, правове явище, яке представлене системою неконтрольованих, нерегульованих економічних відносин між суб'єктами економічної діяльності різних рівнів із залученням політичного впливу, але повністю усвідомлене явище певними суб'єктами.

Одна з особливостей тіньової економіки, яка характерна для молодої незалежної України, полягає в тому, що вона в тісній залежності з корупцією, яку неможливо викоренити. Біда в тому, що тіньова економіка України не протистоїть формальній економіці, а існує у неї всередині, виступаючи природним і закономірним наслідком легальних статусів господарюючих і керуючих суб'єктів різних рівнів. В основі системи тіньових економічних відносин в сучасній Україні лежить ціла система можливостей приватизувати за безцінь будь-яке суспільне благо (земля) для корисливого тіньового обороту з метою максимальної наживи на різних рівнях, а потім “накивати п'ятами” за кордон, залишивши після себе ні совісті, ні честі, ні патріотизму, ні відповідальності, називаючи себе при цьому “великими українцями”.

Тіньові економічні відносини, не має значення на якому рівні, — це специфічні відносини між людьми, групами людей з приводу користування й розпорядження та володіння всіма можливими і неможливими благами з метою забезпечення по максимуму особистих або групових соціально-економічних інтересів за рахунок результатів праці українського народу. Вище названі відносини зумовлюють появу, існування та розвиток корупційних зв'язків на різних рівнях.

Корупція — це складне соціально-економічне, політичне явище, яке характерне для будь-якої держави, і виникає в процесі реалізації тіньових економічних інтересів між посадовими особами та іншими суб'єктами господарювання з метою максимального задоволення державних, групових або особистих привілеїв через комерціалізацію людських благ і цінностей, залучаючи при цьому політичний вплив та посадові функціональні обов'язки.

Цікавим є те, що згідно Закону України “Про боротьбу з корупцією”, до суб'єктів корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, належать: державні службовці; народні депутати України,

депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати сільських, селищних, міських, районних та обласних рівнів; службові особи органів місцевого самоврядування⁴, тобто всі ті хто приймає закони, постанови, розпорядження.

Об'єктом здійснення корупції є хабар, сутність економічної природи якого полягає у встановленні ціни “послуги” за незаконність певних дій, послуг або їх категоричну заборону, що призводить до економічної, політичної, національної безпеки будь-якої держави.

Якщо зробити екскурс в давнину, то в Римському праві корупція (*corruptio*) розумілась як “зламати, фальсифікувати, підкупити”, а також означала протиправну дію, наприклад, по відношенню до судді, ця категорія виникла від словосполучення латинських слів “*corruptio*” (декілька учасників в одній із сторін взаємопов'язаних відносин з приводу єдиного предмета) та “*tumpe*” (ламати, порушувати, скасовувати). Результатом стало єдине поняття, що означає участь у спільній діяльності декількох (не менше двох) осіб метою яких є нанесення шкоди, ускладнення нормального руху судового процесу або процесу управління справами суспільства. З юридичної точки зору поняття “корупція” трактується як “продажність службових дій”.

Корупція — це безпосереднє використання посадовою особою прав, пов'язаних з її посадою, з метою особистого збагачення, яке, як правило, супроводжується порушенням законності. [5] Енциклопедичні словники слово “корупція” трактують походження від латинського “*corruptio*”, що означає “псування”, “розбещення”, тобто може розумітись як розбещення окремих посадових осіб державного апарату; як соціальна корозія, що роз'їдає державну владу і суспільство в цілому.

Сучасні міжнародні нормативні документи дають різні трактування поняття “корупція”. У Резолюції “Практичні заходи в боротьбі з корупцією”, розповсюдженій на VIII Конгресі ООН із запобігання злочинності (Гавана, 1990р.), корупція визначається як “порушення етичного (морального), дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру, що проявилися у протизаконному використанні свого службового становища суб'єктом корупційної діяльності”. В одному із документів ООН “Про міжнародну боротьбу з корупцією” вона визначається як “зловживання державною владою для одержання вигоди в особистих цілях”, тобто корупція виходить за межі хабарництва. Крім того, це поняття включає також хабарництво (винагорода за відхилення від службових обов'язків).

Міждисциплінарна група з корупції Ради Європи дає більш широке визначення: “Корупція — це хабарництво та будь-яка інша винагорода особі, якій доручено виконання певних обов'язків у державному або приватному секторі, що веде до порушень зобов'язань, покладених на неї за статусом державної посадової особи, приватного співробітника, незалежного агента, або іншого роду відносин з метою отримати будь-які незаконні вигоди для себе та інших”. Виходячи з даного визначення, суб'єктом корупції може бути не тільки посадова особа.

Немає також єдиного тлумачення поняття “корупція” і в нормативно-правових актах України. Так, у Законі України “Про боротьбу з корупцією” від 5.10.1995р. вказано, що під корупцією розуміється діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. Інше визначення корупції дається у Концепції боротьби з корупцією на 1998-2005рр., затвердженій Указом Президента України від 24.04.1998р.: “Корупція — це сукупність різних за характером і ступенем суспільної небезпеки, але єдиних за своєю сутністю корупційних дій, інших правопорушень (кримінальних, адміністративних, цивільно-правових), а також порушень етики поведінки посадових осіб, пов'язаних зі здійсненням цих дій”.

Дослідження про сутність корупції показують, що в різних країнах її форми у системі державної, муніципальної та недержавної служб дуже схожі.

Майже у всіх країнах світу тіньова економіка виникає, коли переважає приватний інтерес, внаслідок чого свідомо порушується закон. В Україні тіньова економічна діяльність виникає також в надрах офіційного правового поля, іншими словами кажучи, якщо в зарубіжних країнах з початком тіньової економічної діяльності діяння формального правового статусу припиняється, то в Україні він дозволяє вести таку діяльність. В Україні багато хто, займаючи важливі державні посади, представляють великий бізнес. Крім того, вільне використання чиновниками своїх формальних статусів дає можливість для виведення “у тінь” не тільки економічної, але й політичної, адміністративної, правової, соціальної та іншої діяльності.

Навіть за радянських часів разом з посадовим статусом чиновник здобував і певні права розпоряджатися економічними ресурсами, що належали виключно державі. Наявність посадового статусу вказував на певні межі, в яких користувач таких прав приймав рішення. Але в умовах, коли існував дефіцит, посадова особа не мала можливості виконувати державні плани, тому могла втратити свій статус. Щоб цього не сталося, посадова особа була змушена проявляти кмітливість, ініціативу, йти на ризик, досягаючи при цьому поставленої мети, а це відповідало ринковому механізму. Інакше цей чиновник міг бути покараний, або в адміністративному порядку, або через юридичні інстанції.

Висновок. Виходячи з вищесказаного, до основних причин корумпованості можна віднести:

- суперечність у політичній системі між самою владою і бізнесом різних рівнів;
- невідповідність законодавчої бази морально-етичним нормам підприємництва;

- двоїсту природу людини, що полягає у добрі та злі;
- нерівномірність розвитку ринкового господарства на різних рівнях;
- значне розшарування суспільства на людей бідних і багатих;
- суперечність між швидкозмінюваними умовами ринкового господарства та чинним законодавством;
- слабкість політичної влади;
- наявність високих податків.

З метою подолання корупції в Україні, як інституту тіньової економіки, повинна бути чітка стратегія державної політики щодо створення умов, за яких би заробітна плата чиновників залежала від результатів їх діяльності.

Література

1. Wrong D. The Oversocialized Conception of Man in Modern Sociology. "American Sociological Review" № 26, 1961, p. 183-196.
2. Hart K. Informal Urban Income Opportunities and Urban Employment in Ghana. "Journal of Modern African Studies" Vol. 11, № 1, 1973, p. 61-90.
3. Цирель С. Экономический рост и информационные технологии: компаративистский подход // Вопросы экономики / С. Цирель. – № 11, 2004. – С. 92-93.
4. Про боротьбу з корупцією: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – №34.
5. Большой энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1991. – С. 634.

Надійшла 17.11.2009

УДК 378:014.054

В. В. ГАПОН

Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України

Н. Ф. СТЕБЛЮК

Дніпродзержинський державний технічний університет

ПРОГНОЗУВАННЯ ВИТРАТ НА ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Визначено прогнозне значення витрат на підготовку студентів вищих навчальних закладів. Встановлено, що обсяг бюджетного фінансування є ефективним регулятором прямої дії на підготовку фахівців з вищою освітою та інструментом державного регулювання чисельності студентів, які навчаються за держзамовленням.

Certainly prognosis value of charges on preparation of students of higher educational establishments. It is set that a volume of the budgetary financing is the effective regulator of the direct operating on preparation of specialists with higher education and instrument of government control of quantity of students which study after a state order.

Ключові слова: система вищої освіти, бюджетне фінансування, державне замовлення, прогнозування витрат на підготовку фахівців.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Система підготовки фахівців в Україні розвивається і вдосконалюється, виходячи із двох притаманних їй функцій. По-перше, забезпечує відтворення висококваліфікованих елементів робочої сили, готує фахівців різних спеціальностей та напрямів, і тим самим сприяє розвитку продуктивних сил. По-друге, реалізує соціальну функцію – задовольняє духовні, інтелектуальні потреби людини, сприяє всебічному розвитку особистості [3]. З цієї точки зору актуальність поставленої проблеми зумовлена головним управлінським завданням розвитку вищої освіти України – управління фінансовими і матеріальними ресурсами, раціональним використанням коштів на підготовку фахівців, необхідністю враховувати зміни обсягів фінансування вищої освіти, передбачені у Державному бюджеті за загальним фондом, для одержання прогнозних оцінок перспектив розвитку вищої освіти [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та практичним аспектам даної проблеми присвятили свої праці Т. Боголіб, В. Вітлінський, В. Вітренко, О. Грішнова, Б. Данилишин, А. Колот, В. Куценко, В. Луговий, А. Мазак, Т. Оболенська, С. Терепиший та інші вітчизняні вчені. Проте, незважаючи на значні досягнення і напрацювання, ціла низка питань, пов'язаних безпосередньо з ефективним використанням фінансово-економічних ресурсів ВНЗ на підготовку фахівців з вищою освітою, потребує подальших досліджень.

Невирішені частини проблеми. Формування державного замовлення тісно пов'язано з плануванням обсягів видатків із загального фонду бюджету та визначенням вартості підготовки одного студента, що навчається за державним замовленням. Проведені наукові дослідження свідчать, що вартість навчання студента є синтетичним економічним показником освітньої діяльності вищого навчального